

«Освіта на Луганщині» №1 (16)/2002

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ: КРОК У МАЙБУТНЄ

Омельченко Олексій Доповідь на підсумковій колегії Головного управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації	3
Олійник Віктор Стан та перспективи модернізації системи фахового зростання педагогічних працівників України	11
Долгополий Володимир Робота з кадрами в умовах реформування освіти	15

ДЖЕРЕЛА ДУХОВНОСТІ

Черніков Сергій Значення філософсько-педагогічної спадщини вітчизняної педагогіки кінця XIX-початку XX століття у вихованні духовності особистості майбутнього вчителя	20
--	----

НАУКОВА ДУМКА

Мирополюська Наталія Естетичне виховання школярів: методологічна преамбула	24
Романенко Михайло Нова філософська парадигма освіти — концептуальна основа цілісної освітньої практики	28
Шиян Надія Диференційоване навчання як фактор розвитку особистості	35

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

Біловодська спеціалізована середня школа №1	39
---	----

ОСВІТА ЧЕРЕЗ УСЕ ЖИТТЯ

Бачинська Євгенія Підготовка вчителів до класного керівництва як історико-педагогічна проблема	45
--	----

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ УЧИТЕЛЯ

Сорочан Тамара Епоха професіоналізму: портрет керівника школи в сучасному інтер'єрі	51
Вознюк Лідія Гуманізація управлінської діяльності та цілісність навчально-виховного процесу	54
Сущенко Ольга Про критерії ефективності професійної підготовки майбутніх учителів	56
Ткачова Тетяна Духовна культура як професійна якість учителя	58
Борисова Світлана Про досвід формування національної самосвідомості майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва	61
Шварка Вікторія Формування екологічної свідомості майбутніх вчителів засобами образотворчого мистецтва	66

ЕКОЛОГІЯ ДИТИНСТВА

Чернишова Євгенія Проблеми безпеки життя та здоров'я учнів в історії педагогіки	68
---	----

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Головінова Валентина Моніторинг в структурі діяльності науково-методичної служби профтехосвіти регіону	75
--	----

КЛУБ ВИХОВАТЕЛЯ

Терещенко Валентина, Терещенко Антоніна Громадянськості традиції: історія і сучасність	86
Грива Ольга Виховання толерантної особистості як соціально-педагогічне завдання	90
Артюшина М. Статеві психологічні відмінності студентів та їх урахування в професійній підготовці	95

БІБЛІОГРАФІЯ

Нежива Людмила Нове в теорії літератури	100
---	-----

Зареєстровано Міністерством інформації України 1 січня 1998 р. Свідоцтво серії КВ №3019

Засновники:

Головне управління освіти Луганської облдержадміністрації, Луганський інститут післядипломної освіти

Адреса редакції:

91031 Луганськ, вул. Слов'янська, 1а.

Підписано до друку 25.06.2002. Формат 60х84¹/8. Ум.-друк. а. 12,5. Тираж 600 прим. Замовлення 112. Ціна вільна.
Віддруковано ВКФ «Знання». 91000 Луганськ, вул. Радянська, 75.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Вікторія Швирка

Взаємовідносини людини з природою у всі історичні періоди визначались соціумом. Не розраховуючи на наслідки, суспільна свідомість сучасників у цьому питанні для досягнення прагматичних цілей, як правило, була орієнтована на застосування в природі будь-яких засобів. Інакше кажучи, на початку третього тисячоліття стало очевидним споживацьке ставлення людини до природи. В такій ситуації правомірно говорити про недостатньо сформовану екологічну свідомість всіх людей і, насамперед молоді.

Усунути цю прогалину, ймовірно, можна шляхом встановлення „зворотного“ духовного зв'язку між природою й людською свідомістю, а це відбувається, як відомо, під взаємодією різних форм культур. Технократичному міркуванню „емоції — не аргумент!“ треба, певно, протипоставити думку про те, що наші почуття збагачені досвідом попередніх поколінь, а тому емоції не тільки можна, а й повинно зробити вагомим аргументом при формуванні екологічної свідомості. Цікаво, що філософи трактують як рівні поняття „красиве“ й „екологічно вірне“. Вони кажуть, що „філософська свідомість екологічного світу вимагає давніх та міцних культурних традицій, якими ми, на жаль, не володіємо; і ось чому найбільш чинною при формуванні екологічної свідомості, найбільш ефективною є апеляція до емоціональної основи людської натури“ [1, 94]. Філософи вводять поняття „краса суб'єктивна“, яке має відношення до кола почуттів, розуміють під цим властивість творень людини, засновану на природній гармонії. Таке динамічне розширення поняття „гармонія“ приводить вчених до поняття „екологія“, аналогом якого стосовно до людського суспільства є поняття „естетика“. Естетичне сприйняття природи припускає не просто милування якимось видом, що сподобається, а й свідомість космічної гармонії в собі. Отже космос — це ціла гармонійна „будова“, яка інформує людину про закони краси. Природа Землі, як джерело естетичної інформації, розширила уявлення людини про красу та її еталони: форму, колір, звук, простір і та ін.

За поняттями філософів, зв'язок між „суб'єктивною красою“ й гармонією здійснюється за допомогою художньої творчості. Серед різних видів художньої творчості зв'язок між екологією й естетикою найбільш повно й природно встановлений в області образотворчого мистецтва.

Відмінність живопису від інших видів полягає, насамперед в тому, що предмет мистецтва незмінний у часі, отже, може чинити дію на глядача протягом тривалого часу. Більш того, мова образотворчого мистецтва використовує не символи (звуки, букви та ін.), а наочні образи уявлень оточуючого нас світу. Отже, образотворче мистецтво здатне діяти на свідомість людини за тими ж механізмами, що й навколишня природа.

Твір мистецтва несе художньо-естетичну інформацію, отже він „підключає“ соціальну підсистему особистості: ставлення до природи, милування природою, бережливе ставлення до неї.

Урбанізація нашого населення зводить до мінімуму естетичне бачення людини, дане їй від природи. Ось тут повинна бути реалізована основна функція художника: показати світ в його дійсному світлі. Завдання вихователя (незалежно від об'єкта виховання) — зруйнувати споживацькі, побутові уявлення й дати вихованцю відчуття причетності до природи. Мета естетичного виховання в даному випадку — дати можливість молодій людині відчувати себе невід'ємною частиною картини світу. Естетичному сприйняттю природи в більшій мірі, на наш погляд, сприяють полотна художників епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Тиціана та ін.), художників-пейзажистів, передвижників XIX століття (І.Крамського, І.Рєпіна, В.Сурікова, В.Перова, А.Васнецова, О.Саврасова, А.Куїнджі, І.Левітана та ін.).

Живопис нового часу часто переключається на соціальні завдання: зображувати людину праці, знаряддя праці, результати праці та ін., що є відгуком на побутове, повсякденне. І це, на думку самих же художників, є основою споживацької свідомості, далекої від понять екологічного й естетичного.

Із усією очевидністю постає завдання естетичного удосконалення життя, в тому числі гу-

маністичного ставлення людини до природи. Досягненню цієї мети сприяє виховання мистецтвом. В.Сухомлинський в поняття естетичного виховання включав не тільки мистецтво, а й природу, всю навколишню дійсність людини. З великим натхненням він писав: "Красота — это радость нашей жизни. Человек стал человеком потому, что увидел глубину лазурного неба, мерцание звезд, розовый разлив вечерней зари, прозрачную дымку степных просторов, багровый закат перед ветреным днем, трепетание марева над горизонтом... остановись и ты в изумлении перед красотой — и в твоём сердце расцветет благородство" [4, 42]. Філологу в цьому понятті зрозумілий приклад естетичного виховання, переданий М. Лермонтовим у вірші "Выхожу один я на дорогу" [2, 78].

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу,
И звезда с звездою говорит.
В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сиянье голубом...
Что же так больно и так трудно?
Жду ль чего?
Жалею ли о чём?

Здійснюючи естетичне виховання майбутнього вчителя, треба врахувати, що "об'єктами естетичного відношення є природні об'єкти й уявлення, естетичне споглядання яких вимагає активної духовної діяльності суб'єкта" [3, 93].

Ми знаємо, що в переліку головних умінь студенти лише на п'яте місце ставлять уміння розуміти красу природи (тоді як досвідчені викладачі "піднімають" його на третє місце); слід зазначити, що образотворче мистецтво (живопис, насамперед) не є їх естетичним активом. Між тим, діагностичний зріз естетичних потреб студентів передвипускного курсу в області всіх видів мистецтва взагалі й живопису, зокрема, показав абсолютно цнотливу необізнаність: вони практично не знають художників-сучасників (вітчизняних та й зарубіжних), зовсім не орієнтуються у питаннях зображувального мистецтва свого краю, та й "класичні" імена звучать зрідка (30% ?). Однак, саме майбутні словесники мають допомагати школярам в процесі навчання своєму предмету реалізувати принцип взаємодії мистецтв: *volens — nolens* вони повинні вміти професійно інтерпретувати естетичну цінність творів образотворчого мистецтва.

Належність до певної статі в системі: чоловік — жінка надає також свої уявлення про красу. Безумовним джерелом інформації є наше дослідження, яке виявило „пристрасті" дівчат

до пейзажного живопису: на рівні 82,6% порівняно до юнаків, у яких це поняття про красу займає їх свідомість на рівні 28,6%.

Реалізувати цей аспект естетичного виховання вчителів-словесників повинні спецкурси, спецсемінари, факультативи культурологічної направленості, у складі яких можуть бути, на наш погляд, такі: "Основи естетики й мистецтвознавства", "Естетичне пізнання дійсності й естетичної діяльності людини", "образотворче мистецтво в системі естетичної підготовки вчителя", "Образотворче мистецтво й екологія", (для студентів-природознавців "Декоративно-прикладне мистецтво й природа") та ін.

Закономірним, в зв'язку з цим, буде естетичне виховання студентів не тільки в навчальному процесі, але й у побуті, в організованому відпочинку.

На рівні самооцінки студенти джерелами формування умінь за їх значущістю розташовують таким чином: 1. Перегляд телепередач. 2. Прослуховування музичних записів. 3. Позаміські екскурсії (в тому числі й на природу). 4. Відвідування кіно, театрів, концертів. 5. Участь у вечорах. 6. Відвідування музеїв, виставок. 7. Читання естетичної літератури. 8. Участь в художній самодіяльності. 9. Оформлення інтер'єру свого житла. 10. Декоративно-прикладна творчість. 11. Придбання репродукцій.

Відомо, що найбільш повно естетичне ставлення студента, вчителя до дійсності виявляється в процесі масових культурних заходів, свят. Більш 75% молоді сприймають спілкування з творами мистецтва як відпочинок, розвагу; 56% з них відчують естетичну насолоду; біля 40% вважають це засобом спілкування з друзями.

Очевидно, ці інтереси мають бути задоволені в таких видах діяльності, як відвідування музеїв, художніх виставок (тим більш, що 29,3% опитуваних студентів ніколи там не були), здійснення уявних екскурсій в музеї і галереї світу, придбання різноманітних репродукцій та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугровский В. И др. Экологические корни культуры. — М.: Интеллект, 1995.
2. Лермонтов Ю. Избранные сочинения. — М.: Детская литература, 1977.
3. Каган М. Системный подход и гуманистическое знание. Избр. Ст.: ЛТУ, 1991. — 383 с.
4. Сухомлинский В. О воспитании. — М., Изд-во пол. лит-ры, 1973.
5. Философский энциклопедический словарь. — М., 1983.